

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

Odbor za onomastiko

ČETRТА JUGOSLOVANSKA ONOMASTIČNA KONFERENCA

Portorož, od 14. do 17. oktobra 1981

ZBORNİK REFERATOV

Posebni izvod

Митар Пешикан

НАСТАВАК - за У ЈУЖНОЗЕТСКИМ ИМЕНИМА XV ВЕКА

LJUBLJANA
1981

НАСТАВАК -за
У ЈУЖНОЗЕТСКИМ ИМЕНИМА XV ВЕКА

This article deals with the usage of the suffix *-za* (of Albanian origin) in personal names of the type *Nikeza*, *Mareza*, *Branova*, *Cvetoza* etc.

Наставак -за, по пореклу албански деминутивни наставак, познат нам је и у нашој топонимији, нпр. у Старој Црној Гори Ђеђеза, Мареза, Релеза, и у антропонимији, где су позната презимена као Калезић, Ненезић, Никезић, а и самих имена на -еза било је у Црној Гори, и то не само уз албанску границу (као у Кучима), него је нпр. и у Бјелицама у Катунској нахији из сразмерно недавног времена упамћен човек који се звао Малеза.

Међутим, предмет овога саопштења није опште праћење овога форманта, него само његове употребе у личним именима XV века, и то као део једног мог опсежнијег испитивања личних имена на почетку турскога доба, за које грађу дају објављени катастри или тефтери (дефтери). Шира употреба овога наставка уочена је у скадарском тефтеру од 1485. године, који је у Тирани (1974. године) издао и снабдео регистром Селамаи Пуљаха.

Идући по подацима Пуљахиног регистра и крећући се од истока ка западу налазимо најпре неколико примера у Метохији: у Баковици и околини Никеза, Калеза и Бобеза x 2, у Дечанима Малеза (очинство), у Белом Пољу крај Пећи Никеза. Имамо затим у Климентима (ј. од Комова) Вукеза, а онда у скадарском базену потврде постају гуще, и то мање на источној, албанској страни језера, где налазимо неколико очинстава која се могу прочитати као имена на -за; Богоза

у селу Раш (околина Скадра), Калеза у Скадру и алб. Тузима, Никеџа у Хотима, Добрџа у Подгори - а више на северној и јужној страни језера¹.

Тако налазимо на северу: у Пиперима Никеџа, Брабџа (име и очинство), у Кучима Марџа, Младоза, Никеџа, можда и Дарџа, у Зетској равници Богџа, Богоза, Лекеџа x 2, Никеџа x 3, можда и Перџа, а на југу, у Крајини (између Црмнице, Бојане, језера и планине Румије) Бобџа, Ђурџа, Никеџа x 2, Живџа, Дукџа, а једном и име и очинство на -џа: Борџа, Драгоџа (у Крајини, стр. 329).

Можда би се пажљивијим пребирањем овај списак од уочених двадесетак имена на -џа и нешто преко 30 особа које носе таква имена неколико и увећао, али ова имена остају ретка појава у списковима око 14 000 људи колико садржи скадарски тефтер, од Косова до скадарског базена и планине Румије.

Међутим, слика се изразито мења у Мркојевићима, који у скадарском тефтеру имају ранг нахије, али се заједно пописују као једно село, од 160 обвезника, где налазимо и више имена на -џа и више људи са таквим именом него у читавој осталој грађи тефтера. - Налазимо, наиме: Берџа (или Борџа?) 4 пута, Бероза (Бороза?) 5, Бољџа 4, Браноза 3, Дабџа 7, Дабоза 4, Дороза 2, Ивџа 3, Калеза 2, Лекеџа 2, Малеџа 2 (ако није једном Милџа), Никеџа 3, Пејџа 4, а по једну потврду за Бекџа?, Брабџа, Врагоџа, Вулџа, Грубџа, Дралџа, Ђурџа, Ђуроза, Калџа, Колџа, Латџа?, Милоџа, Младџа, Цветџа.

Макар изложени подаци не били у свим појединостима верни, због непрецизности записа у тефтеру и њиховог транскрибовања, јасно је да је наставак -џа био изванредно продуктиван: сваки је трећи Мркојевић 1485. године имао име на -џа. А на то се може гледати различито. Концентрацију имена на -џа у Мркојевићима уочио је и Селами Пуљаха, и он Мркојевиће убраја у зону за коју дословно каже:

"Нема никакве сумње да су становници ове области, са узуетком малог броја села где преовлађује словенска антропониимија, били сви Албанци".

Та малобројна села која изузима не односе се на Мркојевиће, у ту зону, заједно са Мркојевићима, убраја - поред крајева у Албанији - и Крајину, Куче и околину Жабљака (Зетску равницу). Биће потребне корекције и тих Пуљахиних ставова, али ћемо се овде ограничити само на Мркојевиће, упоређујући њихова имена са једним обимним узорком од 540 особа, који сам узео из несумњиво арбанаских насеља, и то из свих насебина Петришпана пописаних у тефтеру, као и дела насеља у околини Скадра. Не слажу се са Пуљахином претпоставком ове мркојевићке појаве различите од типичног арбанаског стања:

- Бројност имена од словенских основа. Поред имена на -за од словенских основа (типа Дабеза, Дабоза, Грубоза, Цветоза и сл.), ту су и Бџла, Бџлич, Богдан, Влајко, Вукац, Вуча, Даба, Дабела, Дапко, Дабо, Добрић, Добриша, Живанко, Крајица, Милослав, Милајко, Милош, Младен, Ненко, Нолич, Пејан, Радич, Радо, Радослав, Стајко, Стоја (Остоја?), Стојич, и може се са сигурношћу закључити да не мање од половине Мркојевића носи име од словенске основе. У поменутом албанском узорку број људи са именом од словенске основе не достиже ни 5%.

- Одсуство најтипичнијих староарбанаских имена. У арбанаском узорку 40% људи носи неко од ових 14 имена: Деда, Д'минко (Пуљ. Dimeniku), Верђ, Вин, Вон, Кола, Лека, Леш, Пал, Пепа, Премт(a), Прогон, Тануш, Shirgj (Пуљ.), а у Мркојевићима је од ових 14 имена само Тануш 1 и (са проширењем -за) Колеза 1, Лекеза 2, тј. ни 3%.

- Жива и разноврсна суфиксација. Код староарбанаских имена сасвим мало се примењују суфикси, и основни начин прераде имена је скраћивање, на једносложни облик (типа Леш) или двосложни на -а (типа Лека, Кала), а у Мркојевићима, слично као и у другим словенским срединама у залеђу

и широм старосрпског простора, суфиксација је веома жива и разноврсна, па имамо наставке: -о (Добо, Ђуро, Нико, Радо, а вероватно се и тип Дабоза, Грубоза, Младоза може узети као даљи развој имена на -о), -ко (Влајко, Дапко, Дупко, Ђурко, Ненко, Стајко, Стјепко), -ајко, -анко (Милајко, Живанко), -ац (Вукац), -ан, -аш (Пејан, Дмитраш, Никаш), -ен (Младен), -ин, -ић (Ђурин, Добрић), -ич (Ђблич, Дајич, Илич, Николич, Нолич, Павлич, Петрич, Радич, Стојич), -ош (Милош), -еља, -ица, -иша (Дабела, Ђурица, Крајица, Добриша), формант -слав (Милослав, Радослав).

- Разноврсност имена, знатно мање понављања него у арбанаским срединама, за које је понављање имена врло карактеристично. За 160 Мркојевића употребљено је више различитих имена него за 540 људи из петришпанско-скадарског узорка.

- У списку Мркојевића читамо и оваква имена: Бероза Дабазин, Радич Колезин, Калеза Николин, где је облик атрибута вероватно присвојни придев на -ин.

Могло би се још штошта додати овој аргументацији, али намена овога саопштења није полемика с приређивачем скадарског тефтера, него оглед искорисћавања ономастичких података за боље разумевање таквог дијалектолошког феномена какав је мрковићки говор, који има посебно место у панорами штокавских говора. Морали смо се задржати на овом досадашњем зато што пре свега треба одговорити на питање: је ли мрковићки говор плод сразмерно недавне славизације, у турско доба, како би излазило из Пуљахине претпоставке, или је то очувани средњовековни словенски говор, што мислим да је једино логично узети.

То је, међутим, само једна страна мрковићке проблема-тике, а исто тако је од интереса како стоје мркојевићка имена према стању у словенском залеђу. Поређење с Црмницом, према тефтеру из 1521. године (569 особа), показује

знатне разлике, и то не само у потпуном одсуству наставка -за у Црмници: само се 28% мркојевићких имена среће и у Црмници. То је, истина, два и по пута виши проценат него у поређењу Мркојевића са петришпанско скадарским узорком (11,4%), али опет изразито низак према нормалном међусобном односу просторно ближих словенских средина. Тако се имена из Његуша понављају у Црмници двоструко чешће: 57% свих његушких имена, из села изнад Ријеке Црнојевића 63%, а из Њешкопоља још више, готово 69%. И даље, колико нам год тефтери омогућавају поређења широм старосрпског историјског простора, нигде се не уочава тако нагла промена фонда имена као од Мрковића до Црмнице.

Ове статистичке податке потврђују и појединачни. Тако међу личним именима Мркојевића уопште не срећемо нека имена која су врло честа у Црмници, као Војко или Вујко 9 пута, Ђураш 10, Новак и Вучић по 11, Вук 12, Вучко 14, Бождар 19, Вуксан 27, Џабижив чак 35 пута (највећа мени позната концентрација овога имена).

Да сведемо.

1) Наставак -за срећемо по правилу тамо где се старосрпска словенска насеља сучељавају са арбанасима, чиме се подврђује његово албанско порекло. Његово одсуство у главним арбанаским зонама можемо објаснити претпоставком да је одговарајући формант био ограничен на фамилијарну употребу, хипокористике, док је тамо где су се завршавале албанске етно-језичке зоне долазило до његове неутрализације, т.ј. употребљивости у обичним именима.

2) Имена на -за су и у тим крајевима остала ређа, спорадична појава (уз ипак нешто већу учесталост имена Нике-за) - осим у племену Мркојевићима. Овде бисмо пак његову широку примену могли дефинисати као резултат с једне стране језичког утицаја албанског суседства, а с друге стране као резултат тада веома изражене словенске склоности суфиксацији личних имена. Прототип тих имена настао је сва-

како у албанском језику, али продуктивност тога модела у фонду овога споменика долази до изражаја у словенској језичкој средини.

3) Ономастика Мркојевића на почетку турскога доба указује да је њихов говор био изложен утицају албанског језика, а такође да је већ тада био подвојен од словенског залеђа и да је већ имао извесне одлике изолованог говора.

ЛИЧНА ИМЕНА МРКОЈЕВИЋА 1485. ГОДИНЕ

Андрија	4	Дабоза	4	Илич	1	Нолич	3
Бекоза?	1	Дамјан	1	Iton	1	Павлич	1
Бѣла	2	Дајич	1	Калеза	2	Пејан	3
Бѣлић	1	Дмитар	1	Калоза	1	Пејоза	4
Богдан	1	Дмитраш	2	Колеза	1	Петар	4
Береза?	4	Добрић	1	Крајица	1	Петрич	1
Бероза	5	Добриша	1	Латоза	1	Радич	2
Бољеза	4	Доро	1	Лекеза	2	Радо	1
Брабеза	1	Дороза	2	Малеза	2	Радослав	1
Браноза	3	Дралеза	1	Марко	7	Стајко	1
Vjako	1	Дука	1	Mastoriç	1	Стѣпан	3
Vjako1	1	Дупко	1	Милајко	1	Стѣпко	1
Влајко	1	Ђура	1	Милоза	1	Стоја	3
Врагеза	1	Ђуреза	1	Милослав	1	Стојич	1
Вукац	4	Ђурин	1	Милош	3	Тануш	1
Вулеза	1	Ђурица	1	Младен	2	Толе	1
Вуча	1	Ђурко	1	Младоза	1	Томаш	1
Грубоза	1	Ђуро	2	Ненко	5	Utukmo	1
Даба	1	Ђуроза	1	Никаш	2	Цветоза	1
Дабеза	7	Живанко	1	Никеза	3	Шајин	1
Дабела	1	Иван	1	Нико	1		
Дабко	1	Ивеза	4	Никола	3	88 имена -	
Дабо	3			Николич	1	160 особа	

Наромена

- 1 Завршетак -еза својствен је у том облику српскохрватском језику, а у албанском на месту -е- долази до редукције, што се одразило и у Пуљахиној транскрипцији. И иначе сам понегде поправљао Пуљахину транскрипцију, предлажући друкчија читања; тако Пуљахино *Rivanko* свакако треба прочитати Живанко (типична неутрализација р-з-ж у тур. арабици), а *Vranica* ће пре бити Браноза (опет неутрализација р-з-ж, а уз њу и о-у) - и сл.

УЗОРАК АРБАНАСКИХ ИМЕНА ИЗ ПЕТРИШПАНА

И ОКОЛИНЕ СКАДРА 1485. Г.

(транскрипција С. Пуљахе)

Andrija	46	Jaku	3	Miha(i)l	2	Слов. имена
Bab	1	Jovan	1	Mrija	1	
Boga	1	Kala	2	Nika	3	Bjelaç 1
Bosa	1	Kola	4	Nikolla	55	Bozhidar 1
Bulk	1	Lazar	7	Pavl	2	Vlad 2
Vasilko	1	Lala	1	Pal	18	Vuk 6
Goga	1	L(l)ash	2	Pashkon	1	(V)ukça 5
Daka	1	Leka	13	Pepa	3	Dobraniç 1
Deda	7	Lergjec	1	Petr	75	Milash 1
Dimeniku	5	Lijor	1	Premt	8	Nenada 1
Dimitr(i)	16	L(l)esh	5	Premta	1	Radiç 3
Domeniko	10	Luka	1	Progon	3	Rajka 1
Gjergj	63	Lukal	1	Stepan	12	
Gjin	19	Lukan	1	Syi	1	10 имена
Gjoka	1	Lush	1	Tanush	6	
Gjokaq	1	Mazarak	1	Todor	3	22 особе
Gjon	57	Mal	1	Çika	1	
Gjorgj	12	Marin	13	Shirgj	4	Свега у узорку
Gjura	1	Mark	1			72 имена
Zara	1	Marku	3			
Ivan	2	Martin	7		62 имена	541 особа
Isfan	1	Menksha	1		519 особа	

Povzetek

PRIPONA -za V JUŽNOZETSKIH IMENIH 15. STOLETJA

Avtor obravnava uporabo pripone -za, ki je po izvoru albanski pomanjševalni formant, v osebnih imenih 15. stoletja, ki jih vsebuje neki turški kataster iz 1485. Fokus tega pojava je bil v plemenu Mrkojevičev.

Резюме

СУФФИКС -за В ИМЕНАХ XV ВЕКА В ОБЛАСТИ ЮЖНОЙ ЗЕТЫ

Автор рассматривает применение суффикса -за, который по происхождению является албанским уменьшительным формантом, в личных именах XV в., содержащихся в одном турецком кадастре из 1485 г. Фокус этого явления был в племени Мркоевичи.